

АНАЛИ ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ

ГОДИНА XIV

Јул — Децембар 1966.

Бр. 3—4

НАУКА О ПОЛИТИЧКОМ СИСТЕМУ*

I. — Политичка наука, или теорија и истраживање у области политичког живота и политичког уређења људског друштва, представљају једну од најранијих мисаоних активности човека. У том смислу сматра се да је политичка наука стара пуних двадесет пет векова. Аристотел је политичку науку дефинисао као „науку над наукама“ или као „краљицу наука“. Данас има у целом свету политиколога који су наклоњени да приписују политичкој науци овакав домаћај и значај.

Професионалне сујете и борбе за академски престиж утичу да се још увек воде расправе о „најважнијој“, „основној“ и „владајућој“ науци. У извесном смислу, то је политичка појава; појава која изражава неразвијеност и противречност друштва и људске мисли. То није научни проблем нити се може поставити као такав. Вредност једне науке не произилази само из њеног предмета већ из степена теоријског развика одређене области проучавања и оних научних резултата који доприносе бољем и сигурнијем познавању човека, друштва и природе.

Није сасвим сигурно шта је Аристотел подразумевао под „науком наука“ и да ли се може говорити да је у античком свету постојала једна таква наука. У античкој мисли нису још били издиференцирани појмови, које ћемо данас релативно јасније да дефинишемо, као што су: политика као наука; политика као вештина, политика као организација; и политика као друштвена координација и мера појединих друштвених активности. Уосталом, као што је и Маркс истицао грчка реч *polis* у знатној мери се разликује од доцнијег термина политика, а под полисом се подразумева идеја једне више или мање јединствене заједнице. Та јединствена заједница, у којој се друштво и човек уједињују и битно не разликују, има свој основ и у религиозној структури те заједнице (што се обично мало зна у политичкој науци и уопште). *Polis* је истовремено друштвена, политичка и религиозна организација: истовремено „град“, „држава“ и „црква“.

Све нас то не спречава да тврдимо и утврдимо да је политика једна од значајних, а у извесним фазама развика историје, и пресудних друштвених појава. Она је истовремено особена појава, појава за себе, и друштвена појава, облик друштва. Она се односи на једно од централних питања људске историје после унутрашње диференцијације друштва и

* Из књиге *Политички систем* (која ће ускоро бити објављена у издању Савеза удружења правника Југославије, 1967).

појаве појединих друштвених сфера у „макро“ структури друштва. Од тог времена, политика све до данас расте у ширини, утицају и значају. Она изражава однос не само између друштва и човека, између политике и друштвене сфере, већ и однос између самих људи. Она се јавља као проблем власти, слободе, једнакости и остваривања људске личности.

Однос између политике, као сфере и активности друштва и човека, и науке, као средства сазнања, схватања и савлађивања политике, до данас је био и остао противречан. Људи су истовремено настојали да схвате и савлађују политику а она је постајала од њих отуђена сфера, која је тако утицала и на степен и снагу сазнања и схватања људи. Политика је, више или мање, покривала својим велом људске односе, институције и активности, а људска мисао је настојала да ове односе открије у њиховој реалности и „чистоти“.

То је све утицало да се људи боре за научну истину о политици и о политизираним друштвима и да општи развитак наука, нарочито оних које су се усредсређивале на откривање друштвених односа и институција изван политичког покривача (као што су: политичка економија, филозофија, антропологија и уопште друштвена критика и критика друштва), стално превазилази традиционалне политичке теорије. Ове промене постављају и нове могућности, али и тешкоће за саму политичку науку.

У таквим односима само се уједињавањем појединих друштвених наука и метода, схватањем одређеног јединства различитих и изолованих аспеката друштвене стварности постепено може градити јединствена и права наука: наука о човеку. У том процесу мисли, политичка наука и постаје и превазилази се као наука о човеку.

Дуго времена основна политичка наука се називала, а и данас се још назива, наука о политици или политика. То траје од Аристотелове „Политике“. Али у суштини, Аристотел је концепт политике и само значење овог појма изједначавао са појмом политичког система. Аристотелова политика је теорија о *polisu* и то у два основна значења: о полису, као основном теоријском концепту политике, и о полису као емпиричком и конкретном систему.

У складу с тим, концепт политичког система је доминирао у проучавању политике, у политичкој филозофији и политичкој теорији. Сам термин „политички систем“ је релативно нов и он је настао у доба рационализације и систематизације друштвене праксе и људског знања. Упоредо с тим, и све до данашњег дана, политички систем се проучавао под називима: „република“, „држава“. Исто тако политички систем остао је активан, али не престаје да буде основни предмет и у разним филозофским и академским дисциплинама, као што су политичка наука, систем политике, политичка социологија, политичка филозофија или, чак, политичко, државно и уставно право. По предмету и значају Хегелова *Филозофија државе и права* је теорија политичког система. Исто се може рећи и за Марксов рукопис који је, у складу са терминологијом XIX века у Немачкој, објављен под називом *Критика Хегелове филозофије државног права* (француски превод истог овог рукописа, а и енглески, гласи: „Прилог критици Хегелове филозофије државе“).

Као и у погледу на све значајне облике праксе, који су уједно и објекти мисли и инструменти мишљења, (нпр. историја, економија, право и сл.), тако и у односу на политички систем, потребно је разликовати три основна значења овог појма. Они се често мешају, одвајају и супротстављају што је истовремено израз неразвијености наших појмова и ограничености саме науке.

Први је општи и теоријски смисао; и он се подудара са оним значењем које традиционална филозофија означава речју „идеја“ или „општи појам“ о нечему („идеја о држави“, „идеја о праву“). У овом смислу „политички систем“ представља основни и најопштији теоријски концепт политике и политичке науке јер се у њему, на нивоу највиших апстракција, покушава да рационализирају и уједине делови једне целине. Овај концепт помаже да се једна историјска емпирија обухвати и мисаоно сагледа, и да се тиме поставе могућности откривања суштине и законитости политике и политичких односа у друштву. Политички систем и други основни концепти политике (слобода, једнакост, човек, држава, власт, и, доцније, политичке организације, право и политичка култура) сматрају се, скоро до данас, као предмет политичке филозофије или политичке теорије односно теорије о политици.

Други значај појма политички систем је ограничен, историјски и територијално одређен. Ту се политички систем изједначава са одређеном структуром и праксом, ограниченом и завршеном у себи. Обично се политички систем у овом смислу означава као емпирички, и као такав се меша са разним појмовима који се називају „политички поредак“, „политички режим“, а некад и „уставни систем“, уколико се политика посматра у свом институционализираном и нормативизираном облику.

Између овог појединачног и конкретног и општег појма, постоје и друга значења појма политички систем. Она се постављају између појединачног и највишег појма и представљају степен теоријском значењу овог појма. Тако се разликују политички системи исте врсте или истог рода. „Политички систем социјализма“, као и „античка држава“ спадају начелно у појам рода, док политички системи који се заснивају у суштини на истом типу доминације, без обзира на класне и историјске разлике, припадају појму који се одређује по врсти. Кад се каже политичка демократија, тај се појам односи на демократију у разним класним структурама у којима је још увек демократија облик „политичке државе“ или „политичког друштва“. Она тиме није прешла доминацију као суштину сваке и најразвијеније политичке демократије.

Сви ови појмови политичког система су предмет а истовремено и садржина и инструмент теорије и политичке науке. Функција, и према томе, и вредност правне науке и теорије, која није формални и улепшани облик емпирије и скуп техничких норми и апстракција, састоји се у уједињавању науке и предмета и у способности науке не само да рационализира већ и да савлађује емпирију. Ово се може постићи само ако наука истовремено обрађује, моделира, истражује, проверава појаве и појмове; ако поједине подиже на највиши степен оперативне и мисаоне апстракције; и ако друге облике стварности и појмова напушта, мења им вредност и превазилази их.

Права наука је теоријска и емпиријска, спекулативна и истраживачка. Она тражи и проверава законитости, али истовремено и одговарајуће вредности, које прихвата свесно и критикује их, у бескрајном тражењу истине, у „лутању“ између објективног и субјективног; у синтези индуктивног и дедуктивног. То се односи на сваку науку, а тиме и на друштвену и политичку науку.

Имајући у виду ове карактеристике науке, поједине модерне школе у политичким наукама изразу „политички систем“ дају једно ново, односно четврто значење. „Политички систем“ је назив за систематску политичку теорију која обухвата начелно све концепте политичког система, а нарочито емпирички.

Док је у свим великим политичким теоријама, од Аристотела и Платона, преко Спинозе, Лока и Русоа, до Маркса, политичка теорија уједињавала, и то на највишем нивоу синтезе, „филозофски“, два основна значења односно облика политичког система — *теоријски и емпирички*, дотле је у току последњих деценија извршена једна врста потпуног одвајања теорије и „науке“ о политичком систему и политици. Ово подвајање је нарочито карактеристично у радовима политиколога, политичких социолога и филозофа у англосаксонским земљама, као и у низу других западних земаља.

Под утицајем филозофског прагматизма, тржишног друштва и бизнисменске цивилизације, а нарочито у тежњи да се избегне утицај „идеолошких“ теорија (углавном марксизма), западна политичка наука се усредсређивала — а то и данас траје, — на емпирички политички систем. Она је постала емпиричка у два смисла: а) бави се скупљањем и истраживањем најразличитијих чињеница, од понашања и говора до докумената и формалних аката, тражећи у томе најчешће само индивидуалне мотивације и статистичке законитости; б) усредсређује се углавном на описе, историје и форме једног или више политичких система. Оваква политичка наука је у току овог века, нарочито у САД, прикупила, средила и некад покушала да осмисли велику количину чињеница, података и различите „документације“ и уопште час сирову час апстрактну емпирију, као што је то тачно истакао Рајт Милс у свом раду *Социолошка имажинација*. Ови „Хималаји“ фактуализма, као што је показао Д. Истон у свом раду *Политички систем*, затворили су данас скоро све видике америчкој политичкој науци да се развија као наука и у просечном смислу те речи.

На све је то утицало како одвајање политичке теорије од науке, тако и специфично њено схватање. Тешко је данас тачно рећи шта се све подразумева под политичком теоријом, тачније, она обухвата многе и различите ствари. Она је час скуп различитих идеја и мисли, великих и малих политичких филозофа, час опис и поређење појединих изолованих појмова који делују као неисторијска апстракција, као што су појмови: демократија, диктатура, тоталитаризам, комунизам, слобода, власт, међународна заједница и сл.; час више или мање уопштена рационализација једне више или мање идеологизираних политичке структуре, доктрине или политичке праксе. Окренувши леђа теорији, оваква општа расправљања о политици

и политичком систему ретко су се кад подигла на ранг науке, чак и у тријангалном и академском значењу тог појма.

У марксистичким радовима, а нарочито у оквиру „теорије државе и права“, политичка теорија и емпирички политички систем су били уједињени и то истовремено на догматски и формални начин. Политичка теорија се сводила на препричавање и вивисекцију идеја па чак и текстова и цитата Маркса, Енгелса, Лењина (а некад и других „класика“). После тога је обично долазила једна мешавина апстракција и апстрактног емпиризма, која је у суштини више оправдала и рационализовала праксу. Више се односила на извесне утврђене „теоријске премисе“ односно цитате, формалне и идеологизирани структуре једног политичког система, најчешће „социјалистичке државе“ или државе у СССР. Карактеристично је, да је до данас, у знатном броју случајева, настојавање да се дедогматизује теорија државе, да се одвоји политичка теорија и политичка наука, оријентисано у правцу позитивистичких и емпиричких студија које носе карактер грубог или још више апстрактног емпиризма.

То све уједно истиче нови и посебни значај теоријске обраде политичког система и конституисања једне праве политичке науке која има за предмет политички систем — науке која истовремено уједињује „идеју“ и праксу, теоријски и емпирички политички систем.

Политички систем је, у разном облику и са различитим методима, био обрађиван много раније него што се конституисао као једна од основних „дисциплина“ политичких наука. Већ више од сто година, у озбиљнијим студијама и системима уставног или државног права, обухваћени су и чисто политички материјали и проблеми. Парламенат, влада, локална управа, службеници или бирократија испитују се не само према њиховом уставном и правном статусу већ и као реалне политичке институције. Уосталом и у самим „чисто уставним“ принципима и проблемима увек се тражила и „политичка садржина“, или се у њима политика рефлектовала, без обзира колико је истраживач тога био свестан или није.

У САД, Енглеској, али и у низу земаља у којима уставност, легализам и концепт државе нису преовлађивали у теорији и пракси, постојале су различите дисциплине које су се бавиле политичким институцијама и догађајима, историјским или савременим. У англосаксонским земљама, то је било упоредо са уставним правом које се овде традиционално схвата као анализа и анатомија устава, уставних конвенција и уставних институција; а у САД, и само уставно право све више се бави „живим уставом“ тј. тумачењем и оценом одлука врховног суда о значењу и домањају основних уставних принципа. Дисциплине које се одвајају од уставног права обично се називају „систем власти и управљања“, „управљање и политика“, или имају чак и такве пригодне наслове, као што су „демократска република“, „амерички начин владања“, „демократски процеси“ и сл.

По себи се разуме, да је тешко и непотребно уопштити многобројне радове који све до данас обухватају науку о политичком систему. Та садржина је у великој мери зависна од политичке структуре поједине земље и од мишљења владајуће политике или грађанина о њој, од културе и знања аутора тих радова, као и од општег стања и положаја дру-

штвених а посебно политичких наука. С обзиром на то, да се до данас највећим делом пишу као уџбеници за универзитете и друге школе, студије политичких система су најчешће шаблонске, конвенционалне, репетитивне. Највећим делом и они који теже да се ослободе од свега тога и да буду модерни, остају делимично па и претежно традиционални и конвенционални (1).

Појава, развитак и све шира потврда политичког система, упоредо са уставним правом, а доцније све више допуњујући га и превазилазећи га, одговара у основи двема основним тенденцијама у савременом друштву. Прва се односи, школски речено, на *предмет проучавања*. Политички систем уводи као објекат интереса науке, васпитања генерације и општег интереса друштва, низ нових институција, односа, принципа и проблема, који су дуго схватани као искључиви проблем „филозофије“ или „теорије“, или као емпиричке снаге које не припадају уставној или општој, званичној структури друштва, већ скоро приватном „политичком животу“. Тако се у домен наставе и науке уводе: политичке партије, интересне групе, политичка историја, политичке институције, разни облици политичких односа и понашања, као и разни видови унутрашње и спољне политике.

Друга је тенденција, школски речено, методолошког карактера. Она се заснива на истицању не само постојања и важности живог устава, већ и често постојања његове супротности са формалним уставом. Она хоће да утврди „реалну земљу“ насупрот „формалној земљи“ (*le pays réel et le pays formel*) како је ову противречност називао Ален, познати француски радикалски политички писац; да уведе у науку политичку стварност, политички живот и стварно функционисање уставних институција, остваривање људских слобода и других друштвених односа од политичког значаја.

Уопштено речено, три су основне концепције у оквиру којих се, нарочито у западној политичкој науци, конституише политички систем односно решава питање његовог предмета и метода обраде.

Према првој или традиционалистичкој концепцији, политички систем обухвата институције власти и политичке и сличне организације. Ове институције и организације као такве се морају познавати и зато се истражује њихово историјско порекло, осветљавају се по правилу идејама и мишљењима о њима, а затим се описују у свом развоју и данашњем стању. Институције се схватају као форме, али у правом смислу и њихова аутономија се открива према уставу и извесним принципима на основу

(1) Наведимо, примера ради, структуру једног од најновијих америчких уџбеника о политичком систему (поретку) САД. Он обухвата: *први део*, који је посвећен пореклу републике и садржи политичку и уставну историју САД до ступања на снагу Устава од 1787. године (укупно 65 страница); *други део* има за назив „Установљење демократије“ и садржи основне политичке принципе и уставни систем“ (55 страница); *трећи део*, „Гране власти“, посвећен је Конгресу, председнику, судовима и административном систему (240 страница); *четврти део*, „Политика“ обухвата: партије, политика и групе; политичка заједница, изборно право, имиграција и грађанство; машинерија представљања, одређивање изборних јединица, именовање кандидата и избори; изборне кампање и изборно понашање (130 страница). Последњи, *пети део*, под називом „Управљање“ посвећен је: односу личне слободе и власти, односу између државе и привреде и управљању спољном политиком са извесним елементима организације ОУН (110 страница). (M. Diamond, W. Fisk, H. Garfinkel, The Democratic Republic, Chicago, „Rand“, 1966).

којих се утврђује где је стварни и где треба да буде стварни ауторитет, односно суверенитет.

Овај „легалистички метод“ који је усредсређен на уставне институције и на уставна и правна тумачења, није само последица, као што се обично мисли, утицаја тада развијене теорије устава у другој половини XIX и у почетку овог века, и чињенице што су се највећим делом политичком науком бавили уставни писци и правници. Политичка наука је у низу земаља, и то великих, настајала управо из устава. Иза легалистичког метода стајала је утилитарна филозофија која се од Бентана до Остина и Полока (у Енглеској) првенствено бавила испитивањем седишта формалне политичке власти. Тежећи да превазиђу апсолутизам, ови филозофи су основно питање политике сводили на то ко према уставу има формално и стварно право да успоставља политику и контролише друштвене процесе. Свако друго питање у овом правцу су сматрали за чисто емпиричко и тиме и ван морала, политике и науке.

Прва реакција на легалну концепцију политичког система настала је под утицајем Дарвина, Контове позитивистичке филозофије и уопште реализма у људској мисли, а нарочито у оној која се односила на друштво и његове институције. Реализам у политичкој науци је истицао да није основно питање ко има сувереност и право на политику, већ ко је стварно и како врши. Институције нису активни фактори који одређују или утичу да се врши одређена друштвена политика. Основна пажња у политичким наукама, истиче реалистичка школа, која је нарочито активна у почетку па до тридесетих година овог века, не треба да буде у институцијама, већ у томе који су људи и какви су ти људи, који стварно носе те институције. Позната емпиричка мисао, која је пратила сваку политичку теорију од самог почетка њеног стварања, да су „људи ти који дају печат институцијама“, и да од њих зависи не само политика већ и вредност институција, проширује се на испитивање друштвених група и снага које као такве посредно и непосредно граде политичке институције и дају им стварни смисао.

Први писац који објављује и спроводи реалистичку анализу политичког система је Бечкот. У свом познатом делу *Енглески устав* (2), он изражава незадовољство са тзв. папирнатим описом и литерарном теоријом енглеског Устава на основу којих политичка власт у Енглеској узајамно припада краљу, лордовима и комунама. Он тражи „живу реалност“ устава и налази је у политичкој структури ове земље која је састављена из два дела: достојанственог или театралног и ефективног дела. Први део енглеског Устава се изједначава са аристократијом и монархијом. Док се раније сматрало да су монархија и аристократија стварни носиоци политичке власти, Бечкот истиче да њихов стварни значај као политичких снага лежи само у томе што оне одржавају лојалност маса. Оне нису власт већ је само подржавају. Други део политичке структуре је стварни носилац власти и он се налази у кабинету који је успостављен у доњем дому и који изводи своју материјалну и моралну снагу из средње класе (буржоазије). Овде,

---

(2) Badghot, *The English Constitution*, London, 1952.

закључује Бечкот, лежи реална власт и ауторитет у енглеском политичком систему.

Овај концепт политичког система, који ће заступати многи писци (као што су Вудро Вилсон, Брајс и други), постао је саставни део научне концепције и методологије политичког система. Противстављање „формалних“ институција — „реалности“, „нормативног“ — „истинском“, идеје — пракси, један је од основних услова научног приступа у свакој области истраживања и објашњавања друштвених појава. То се нарочито односи на политичке институције и уопште на политички живот. Међутим, реалистичка школа је ограничена у три правца: а) она је једна варијанта институционализма; б) она потцењује форме и начелно их супротставља „садржини“, и тиме се и даље бави испитивањем центара власти и институција, иако у односу на друштвену структуру, али њу схвата глобално и тиме недовољно конкретно и критички.

Трећи правац у савременој политичкој науци изједначава политички систем са политичким процесом. Он је нарочито развијен у САД и јавља се у две основне варијанте. Прву чини теорија власти као борбе за ауторитативну вокацију вредности у којима се изражавају групни интереси. Друга схвата власт и политику као скуп политичких понашања односно понашања која дубоко деле ауторитативне личности и грађане. Она враћа власт на психологију односно особине човека, а не на интересне сукобе и мотивације.

На основу оваквог схватања, политички систем првенствено, ако не искључиво, обухвата проучавање политичких партија, интересних група, „група за притисак“, односе и понашање људи у политичким а нарочито у изборним процесима, јавно мњење и сличне облике политичке структуре. Политичка структура се не само противставља уставној, која се запоставља, већ и видљивој структури власти, која се схвата као мистифицирана разним апстрактним идејама и појмовима. Она се стварно налази у правим политичким процесима, чији су носиоци — партије, групе, појединци и њихови колективни и лични облици притиска, заинтересованости и другог изражавања, укључујући идејно и морално.

Као критика оба ранија правца због њиховог формалног институционализма и статичности, као и услед прихватања извесних метода бихевиористичке психологије, „динамике група“ и уопште бихевиоризма као методологије и теорије, овај трећи правац у схватању политичког система сматра се модерним и антидогматским. Враћајући политичку теорију на емпиризам и утилитаризам, он је више једна модерна варијанта „теорије процеса“ и друштвене контроле, него што је једна нова концепција политике и политичког система. Његов антидогматизам га доводи до обнове психологизма и идеолошке неутралности. На основу тога више него у ранијим концепцијама, политика губи своју специфичност, а теорија могућност да изрази, рационализира и осмисли друштвену праксу, снабдевајући људску мисао критичким инструментима, и знајући да у појединачном види опште, а у општем појединачно.

Док у првом теоријском правцу постоје више истине у ономе што тврди него што оспорава, докле у прва два правца истина је више у ономе

што се тврди. „Борба метода“, коју су развили ови правци у политичким наукама, имала је и може имати за политичку науку значај у том смислу што се покрећу, иако још увек у ограниченом и често у изврнутом виду, многи проблеми од којих зависи конституисање једне истовремено теоријски фундиране и истраживачки ефикасне — науке о политичком систему.

II. — Као реакција на апстрактност обраде политичког система, нарочито у оквиру политичке филозофије и уопште теорије о држави, развила се, у току последњих седамдесет година, наука или боље речено академска дисциплина која је била искључиво посвећена конкретном политичком уређењу једне земље или више земаља (национални политички систем и тзв. компаративни политички систем). Проучавање политичких система појединих земаља је неопходно за развитак политичке теорије. Оно има значај и за научно истраживање поједине политичке стварности и за наставу и васпитање у свакој земљи света. Само постојање ове дисциплине претпостављало је релативну политичку и моралну зрелост друштва. Друштво више није могло да се задовољи да себе гледа само у улепшаном огледалу и по ономе што о себи званично мисли и то изражава у својим уставима и правним документима. Демократизација политике је увек била услов успостављања и развитака политичке науке а посебно науке о политичком систему.

Међутим, у свом уобичајеном и још увек преовладајућем облику, наука о политичком систему има низ ограничења с гледишта саме науке. На првом месту, она није наука о политичком систему, јер се скоро увек бави постојећим политичким обликом једног политичког система. Уосталом, и до данас се под називом „политички систем“ мисли на конкретно политичко уређење (политички облик, „облик државе“) једне земље или више њих. Осим тога, ова дисциплина је последњих деценија постала све више позитивистичка и емпиричка. Она се још увек претежно бави описима институција а у последње време описима и унутрашњим анализама политичких процеса и система понашања политичких субјеката, а нарочито носилаца власти, партија и грађана као бирача. Под оваквим условима, политички систем не само је „емпирички“ већ је и његово истраживање емпиричко; и то претежно апстрактно емпиричко, пошто се не испитује узајамна условљеност и место појединих процеса и понашања у оквиру унутрашње логике политичког система. Највеће ограничење овако емпирички схваћеног емпиричког односа појединачног политичког система јесте одсуство дубљих и свестраних анализа и испитивања односа између општих појмова у појединачним појавама, између идеје и праксе.

На основу тога, политички систем је постао позитивистичко емпиричка дисциплина која није била у стању да се подигне на ниво науке, јер није испитивала суштину политичког система, однос политичких институција и друштвене структуре, и повезаност система власти и политичких институција са дубљим друштвеним процесима и тежњама, схватањима, идеологијом. Окрећући свесно леђа политичкој теорији, политички систем је себе лишио основних теоријских појмова и анализа и тиме је престао да буде у правом смислу научна дисциплина.

Ова резигнираност у односу на науку оправдавала се тривијалним гледиштем да политика, схваћена као активност и посебни друштвени однос, није наука или још није постала наука. Из овакве двосмислености у погледу „научног“ карактера политике као сфере стварности, произишле су и многобројне и нове модернистичке школе у политичким наукама. Ђихова општа карактеристика је схватање политике као стварне чињенице или збира понашања; и то поред осталог из разлога да би се на тако издвојену и ограничену емпирију могли примењивати методи не само социологије и психологије већ и статистике, математике, биологије, физиологије и других природних наука, па чак и извесне математске апстрактне технике, као што је „теорија игре“ и слично.

На овакво стање извршили су свој утицај савремено друштво (развијено западно) са својом више или мање кристализираном структуром и постојећи систем власти са својом идеологијом и тежњом више да се оправда и посматра по себи, а не по ономе што он стварно поставља у општем покрету друштва условљеног мењањем услова његове егзистенције, конфликтом и променом његових виталних снага и тежњи. Почетак сумње у постојећа друштвена и политичка стања, појава и јачање других и новијих друштвених и политичких система, и уопште сама дијалектика друштвене стварности, утичу у последње време на потребу сопствене критике, сумње и дубље анализе постојећих друштвених и политичких система. Та сумња и критика поново постављају проблем концепције и карактера политичког система као научне дисциплине.

Као и увек, ове дилеме отварају проблем теорије. Теорија је увек представљала срж науке, пут њеног подизања све више на ниво општости и истинитости; ниво праве интелектуалне и методолошке модернизације науке.

Савремено, сложено и „прелазно“ људско друштво има, више него икад раније, потребу за теоријом у свим областима науке. Без основних теоријских концепата, који изражавају институције али и тоталитет друштвеног и политичког збивања, који су израз све сложенијег емпиризма али и покрета друштва и политике, који откривају суштину и тенденцију појава, који истовремено произилазе из стварности, представљају је и превазилазе, — нема данас ни науке ни развитка нових научних и академских дисциплина. То се нарочито односи на науку о политици, о човеку уопште.

Емпиричке политичке студије су данас предмет оштре критике и незадовољства. Упоредо с тим шири се интерес за велике идејне системе и политичке теорије прошлости, а нарочито теорије демократије, социјализма и марксизма. На тој основи почињу да се решавају и дилеме које су у знатној мери кочиле развитак политичких наука: о застарелости и превазиђености великих политичких теорија прошлости и неспособности студије емпиричке политике да постане права наука.

Свака велика теорија је у извесним својим деловима превазиђена, а уколико је заиста велика теорија односно уколико открива суштину основних односа и појава у друштву и његов покрет, носи у себи трајније и никад „пуне“ истине, више плодне појмове него затворене вечите идеје.

Свака теорија изражава интелектуални однос према стварности и историји и у том односу неизбежно има инцидентног и актуелног, поред општег и релативно трајнијег сазнања. Од Аристотела до Маркса политика је била предмет таквих теорија и на основу њих, уз стални развитак науке и средстава људског сазнања до данас, откриване су истине о појединим великим историјским и друштвеним појавама, као што су држава, власт, слобода, политичка институција, устав, парламент, право, партија и низ других теоријских појмова који су не само део емпирије већ и облик њеног сазнања и савлађивања.

Поред тога, теорија не само што открива смисао институције и догађаја и истину о њима; она једино може показати да, упркос свему, политика није бесмислени амалгам инцидента, чињеница и понашања, нити је обична емпирија без функције и смисла. Напротив, теорија указује да у свему томе има нешто више и битније, израз повезаности, усмерености, тежње. Према томе, свака политичка институција и све веће политичке акције су израз извесне идејности и елемената теорије које уобличава институције и акције. Научност политике састоји се не само у савршенству и истинитости концепта, већ и у условљености и делимичној рационалности и законитости политичке стварности.

На основу тога данас се и испитује карактер науке у проучавању политичких система и она добија нове услове за свој развитак и своје савремено научно конституисање. У свом највишем и „општем“ појму, политички систем је систематска теорија о политици као систему. Он је политичка теорија конституисања, мењања и развитака политичког друштва. Теорија о политичком систему превазилази истовремено апстрактност и „етичке“ елементе политичке филозофије и нарочито филозофије историје, којима је дуго времена била олтерећена и сама општа политичка теорија, односно теорија о политици. Она превазилази затвореност и научну ограниченост опште теорије о држави. Настојећи да буде наука, она преузима све идејне „тековине“ (потврђене истине и плодна сазнања), поставке и теоријске резултате како свих великих политичких теорија, тако и теорије о политици и теорије о држави схваћене у њиховом уобичајеном и ужем значењу.

Наука о политичком систему је савремени облик политичке теорије. Она је истовремено теоријска, историјска али и „емпиричка“ наука. Емпирички карактер науке о политичком систему произилази из њене потребе, као науке, не само да се стално проверава у односу на политичко конституисање и мењање људског друштва, већ и да се стално заснива на што потпунијем сазнању стварности политичких система и облика, и на откривању њихових особености и њихове посебне законитости.

На овој основи, наука о политичком систему може обухватити опште и појединачне законе, стварати и мењати опште појмове и разликовати их у односу на посебне, који одговарају одређеним политичким структурама и фазама развитака политичког система и политике.

Данас још не постоји оваква, у пуном и „завршеном“ и никад завршеном и савршеном облику, наука о политичком систему. Али она је делимично написана у великим политичким теоријама прошлости Платона,

Аристотела, Макиавелиа, Хобса, Лока, Мила, Сен Симона, Маркса и Лењина и не само њих. Она је писана и пише се у процесу промена и сазнања политичке стварности и не само једног дела света и једне — као некад, историјске епохе, већ све више политичке стварности савременог света као једне нове социјално-политичке целине — што је све више могуће данас. У том погледу доприносе и нешто уже схваћене дисциплине политичког система па чак и оне које су посвећене емпиричком политичком систему под условом да су у одговарајућој мери теоријске, критичне, и да имају пред собом једну научну теорију о политичком систему.

У најбољем случају наука о политичком систему је комбинација политичке теорије и теоријске (социолошке, политиколошке и „комплексне“) анализе једног или више политичких система. Таква научна дисциплина се развија и поред опште науке о политичком систему. Оне се међусобно условавају и допуњавају се.

Теоријски карактер овакве науке о политичком систему (а њој је посвећен и овај рад), је двострук. Она мора садржати политичку теорију о основним појмовима и проблемима политичког система и политике. То није само „увод“ већ и један од основних делова науке о политичком систему. Као што је „политичка економија“, као економска теорија, саставни део сваке науке о економском систему једне земље или више земаља, тако је и политичка теорија основа и саставни део науке о политичком систему једне или више земаља. С друге стране, наука о политичком систему је теоријска дисциплина и у том смислу што је теорија њен инструмент мишљења и њен метод анализе. Без теоријских концепата и теоријске анализе не могу се откривати нови концепти од теоријског значаја и не могу се потврђивати, исправљати, прецизирати и превазилазити и општи концепти. Без теоријског приступа не може се открити постојање или непостојање система, не могу се сазнати суштински елементи и облици институција, политичких односа, и уопште прави карактер политичке институционализације и политичког живота једне земље.

То је уједно и пут да се и ова наука ослободи позитивизма са свим његовим карактеристичким облицима, укључујући и легализам и формализам. На тај начин се ова научна дисциплина и оспособљава да превазиђе груби емпиризам, који увек води у практицизам и прагматизам, и апстрактног емпиризма, који води у оправдавање и политичку идеологију уместо науке.

III. — Однос између политичког система и уставног права зависи од схватања ова два облика политичке стварности и теорије о њима. Обично схватање овог односа противставља уставно право, као скуп формалних структура и „формалних“ правних принципа — политичком систему, као скупу реалних процеса и „истинских“ политичких односа. Несумњиво је, да у сваком уставном систему може постојати (и постоји) одговарајући раскорак између устава и стварних политичких односа; између институција које су предвиђене уставом и стварне улоге и вредности тих институција. Али из тога се не може извести закључак да су политичке институције као такве изван интереса политичке науке и да оне не представљају један од карактеристичних и основних облика политичких односа.

Несумњиво је, политичке институције и уопште (политика) институционализација власти чине битни саставни део једног политичког система.

У политичким институцијама се огледа израз основних принципа и односа једног политичког система, као и однос између тих принципа и политичке праксе. Политичка наука која се лишава проучавања политичких институција, и њиховог двоструког односа према принципима и пракси, није у стању да сагледа и обухвати суштину и стварност једног политичког система. Управо, зато што у политичком систему постоји могућност и стварност противречности између политичких институција и његових принципа, између „формалних структура“ и њихове стварне вредности, политичка наука и добија своје оправдање и појављује се као посебна грана друштвених наука.

С друге стране, и сам правни а нарочито уставни систем саставни су део политичке структуре и правни принципи, а нарочито уставност, су изрази и инструменти политичких односа и проверавања склада или несклада између политичког система и његовог истинског живота. Владавина права (the rule of law) и уставност представљају битне политичке принципе сваког политичког система једне земље. Ни један друштвени и политички систем не састоје се искључиво од економских и друштвених функција и емпиријских процеса. Политика је истовремено и форма друштвених односа и функција, и конституисање, обелодање тих функција и односа, њихово одређивање, и тиме њихово образовање (формирање). Могућа противречност између политике и друштва не даје политици само карактер рефлекса, пуке форме и илузије. Потцењивање политичких институција и политичке форме доводи до емпиризма у науци и до апсолутизма и субјективизма у политици. Између политике као облика и друштвених односа као суштине постоји јединство; истина противречно и дијалектичко јединство, али јединство које чини особеност политике и предмет политичке науке.

Проучавање оваквих уставних и правних форми, њихов скуп и међусобни однос, — предмет је уставног права; а студија политичких форми њихов скупни однос, — предмет је науке о политичком систему. У свакој уставној и правној институцији налази се елемент политике, као што и уставност представља један од аспеката институционализације. С обзиром на то не може се потпуно одвојити уставно право и политички систем. То су увек потврђивали озбиљни радови у области уставног права и политичког система. Али устав и правна логика представљају посебни облик, облик једне специфичне садржине друштвених односа и друштвеног стварања. То је и карактеристика политичких институција. Оне су облик друштва али и посебна, својствена и стварна страна и снага друштвености, политичких односа. Откривање ових облика и специфичности као и њихових односа и, у крајњој линији, односа према друштвеној структури проблем је и задатак уставног права односно политичког система.

Сваки покушај да се политика схвати као обична форма без одговарајуће садржине и право као формализам без друштвено-политичке суштине одузима научној мисли њену конкретност а друштво схвата као један затворени емпиризам или емпиризам у спонтаном покрету, без ика-

кве условљености и законитости. Под утицајем таквих схватања уставно право је претвара у статичну и формалистичку дисциплину, а политичка наука постаје нормативна теорија заснована на социологистичком емпиризму.

Уставно право сваке земље зависи од њеног политичког и уставног система. Али, и најразвијенији уставни систем, најпре, не може квантитативно обухватити цео политички систем. Изван уставне структуре постоје многобројни политички облици и односи, као што су политичке партије, групе које утичу на политичке процесе, јавно мњење и политичка пракса која обухвата и политички живот. Поред низа уставних принципа и институција, постоје економски и политички интереси, борбе група и појединаца, утицаји и вредности. То све не одређује аутоматски и праволинијски суштину и карактер уставних институција и принципа, али је онај активни и некад одлучујући динамички друштвени материјал који има свој утицај на сам смисао и конкретизацију уставних принципа и институција. „Воља класе“ и интерес група су фигуре, а не научни постулати, које само оправдавају натурализам и ниҳилизам у стварању уставног права и политике и такав однос према њима и пракси. Сви реалисти су у основи непринципијелни и тиме и научно нереални.

Стварна политичка власт не може се тражити увек а некад ни уопште у уставним институцијама, а нарочито у извесним глобалним и апстрактним уставним категоријама, као што су сувереност, парламент, влада, демократија и „воља већине“. Али не може се утврдити карактер и значај стварне власти ако се реални политички процеси одлучивања и утицаја не успоставе у одређене односе према уставним институцијама и уставним носиоцима функција власти. Не може се знати оно што јесте ако се не познаје оно што треба да буде. Само опис онога што треба да буде омогућује анализу политичких процеса и односа. Уставно право је претежно нормативна и дескриптивна дисциплина, али се она не може лишити теоријских поставки и одговарајућих анализа. Ако то не постигне, уставно право је или обични коментар устава или политичка догматика. У већини случајева и земаља, уставно право је још увек то. Полазећи од теоријских поставки и анализа, политички систем не може се лишити одговарајућих описа, укључујући и оне који се односе на уставне институције.

Само под оваквим условима политички систем и уставно право могу остати на нивоу теорије, а научна теорија чини њихове односе рационалним и допуњујућим. То објашњава што политичке науке и политички систем продира на све и правне и друге традиционалне факултете и школе. Уставно право и политички систем се допуњују.

Претварање уставног права у формализам и политичког система у социологију политичких процеса и политичких тенденција доводило би до практицизма и одузимало би научне изразе и могућности и уставном праву и политичком систему.

Однос између политичког система и теорије државе претпоставља утврђивање карактера обе ове научне дисциплине, обе области стварности и научног проучавања. Није искључено да се у оквиру теорије о држави

постави и развије више или мање потпуна политичка теорија. Наслови и називи нису битни за научни ниво и садржину једне концепције, теорије. Делимично Хегел а затим Маркс дали су своју политичку теорију првенствено под називом „теорија о држави“. Међутим, доцније, теорија о држави је постала релативно затворена, апстрактна и некритичка дисциплина. То се нарочито десило у Немачкој (крајем XIX века и даље) где је „општа теорија о држави“ рационализовала више или мање уставну монархију феудално бирократског карактера, са елементима буржоаског парламентаризма, ограничене уставности и милитаризоване пруске државе. Посебни аподиктички и догматски облик добила је тзв. „теорија државе и права“ у појединим фазама развитка социјалистичке државе, нарочито под утицајем Стаљинове етатистичко-бирократске неисторијске и некритичне концепције и „тоталне државности“ као новом „категоричном императиву“ социјализма.

То све је утицало и на ускости ове теорије. Као таква она је данас све више предмет савремене радикалне критике. Без обзира на све то, наука о политичком систему има извесне теоријске и научне предности у односу на општу теорију о држави и кад је она заиста политичка теорија. Она поставља политику и политички систем као основни концепт науке уместо државе, сматрајући је као један од облика политике. Демократизација политике и критичност научне мисли о политици увек су истицали политички систем као основни концепт политичке историје и науке о политици. На томе се заснива целокупна марксистичка политичка теорија. Од сазнања појма и односа политички систем — државе и политике, зависи критика државе и политике уопште, а нарочито утицај на развитак и преображај државе и политике у периоду социјалистичког развитка друштва. Држава влада у смислу кад је политичка пракса недемократска, кад је мисао идеологизирана, некритичка и несамостална. У том контексту се јавља и може се објаснити фетишизам државе и појединих институција, партије, групе, култ личности и сл.

Теорија о држави доводи до издвајања ове друштвене организације из општих друштвено-политичких процеса и промена; или се, у најбољем случају, задовољава социологизирајућом и грубом детерминистичком теоријом о разним облицима или типовима државе.

Класична теорија државе не ставља политичке облике у специфичне историјске односе; према сваком облику производње или структури друштва, према свакој фази историје, према свакој земљи и другим њеним особеностима. То постиже теорија о политичком систему која истовремено открива и његову суштину и његове облике. Политички систем је концепт *специфицирања, конкретности и историчности* политике и њених облика. Политички систем и његови облици омогућују да се политика објасни и схвати на основу свих многобројних узрока и околности које је опредељују и конституишу. Политички систем омогућује да се у садржини и облику једног конкретног политичког друштва открију и анализирају не само њени структурални аспекти (класе и цела друштвена структура), већ и низ других односа и околности политичког, идејног, моралног и другог карактера (карактер доминације, структура власти, историјске и национал-

не околности, образовање и ниво друштвених снага и покрета, утицај и снага народа, човека и слободе, и њихов квалитет).

Наука о политичком систему за разлику од апстрактне и формалне теорије о држави, заснива се на принципу да су политички облици и истина о њима истовремено посебни и специфични, али такође се у њима изражава и оно што је опште, што чини покрет друштва и смисао његових промена. С друге стране, концепт политичког система по себи и кроз утврђивање политичких облика постаје конкретан и специфичан само уколико успоставља свој однос са друштвом, његовом структуром и његовом унутрашњом сложености.

Наука о политичком систему заснива се на отклањању мешања и двосмислености између „детерминизма“ и *друштвено-политичког покрета*. Друштвено политички покрет је шири и од сваког детерминизма основнији. Он обухвата, садржи, подстиче и доводи до краја многобројне „детерминизме“ политичког система (економске, друштвене и политичке, али и психолошке, моралне, културне, идејне и улогу појединаца). Друштвено-политички покрет је много сложенији него и један досадашњи концепт теорије државе, јер се у различитим историјским ситуацијама и нивоима изражава у одређеном политичком систему и његовим облицима и то под утицајем најразличитијих узрока и околности.

Теорија о политичким системима превазилази сваку „филозофску визију“ света и сваку концепцију о „законитој и фаталној“ смени и редоследу политичких система и облика. Политичка историја постаје оно што јесте, сложена и целокупна стварност људских искустава, тежњи, борби, успеха и падова; целина чињеница и идеја, остварења и смисла; једном речју, пракса човечјег рада и живота у противречности и покрету.

Концепт политичког система друштва представља и допушта утицај и улогу људи, њихове воље и тиме ослобађа политику сваког квијетизма и фатализма, сваког апстрактног оптимизма и песимизма. Политички систем ни као систем ни као покрет политике није једнострано детерминисан, као пут који се сам по себи конституише, дефинише и ствара своју будућност у име неког „вишег циља“, или вечитог повратка човека на своју „првобитну истину“. Овај концепт постаје научним уколико одбацује сваки финализам и сваки контемплативни хуманизам.

Сагласно томе, неосноване су све једностране и праволинијске концепције о политици и политичком отуђењу. Оне су спекулативне, ако се не схвата политички систем као један облик и могућност у општем друштвеном покрету, који се тражи, који лута и који се може наћи; који се само остварује и доказује у друштвеној пракси људи. Ту праксу чине не само искуство, детерминизми, односно класе и њихова историјска улога, већ и њихов ниво, снага за себе, активност, воља и способност људи и човека.

Ни један друштвени и људски процес и покрет није унапред обезбеђен и неумитан. Он се показује и доказује кретањем, али је то кретање пуно тешкоћа, неизвесности и несигурности. Нема осигураног и тријумфалног прелаза из једног у други политички систем или политички облик истог система. Улога је науке да то сазна и открије и да тиме, колико је то више

могуће, отклони највеће грчеве и најтеже поразе и илузије. Таква наука је истовремено интелектуална потреба и друштвена потреба.

На тој основи се и успоставља јединство теорије и праксе, мисли и акције. Теорија се формулише и добија смисао у односу на праксу, дајући смисао пракси. Њихов однос није једноставан, нити је дат унапред нити је увек идентичан. Тај однос је дијалектичан а не логичан и емпирички. Наука треба да има снагу да превазиђе извесну историјску праксу и зато она мора бити стално критична према свему и према себи.

Основни услов да теорија политичких система буде научна јесте да се стално одржава на нивоу концепата, принципа и истине, без обзира на садржину и облик праксе. У томе је дубоки смисао критичности људске мисли и гаранција сваког научног нивоа. Ништа спољно и заинтересовано не може да промени ову усмереност критичке мисли; не може, ако она остаје научна. Суштину критичне мисли у области политичке науке изразио је Маркс на једноставан начин који увек значи опомену. „Ни за прст се не унапређује проблем ако се хиљаду пута умножава реч народ с речју држава“. (3)

Политичка наука, теоријски ригорозна и критичка сама по себи, истовремено је и средство разликовања између доказаних и потврђених научних хипотеза и анализа и оних које су хипотетичне у „субјективном смислу“, односно које представљају извесно прихватање „вредности“. Свака политичка теорија претпоставља извесне ставове вредности, без обзира да ли се то признаје или не, да ли је мислилац који формулише тога свестан или није. То произилази из карактера политике и политичке теорије као теорије политичког покрета људског друштва, као скупа људских искустава и људске праксе, који су још увек изнад и изван човека. Научна теорија је критична и научна уколико садржи у себи могућност за разликовање научних тврђења од ставова вредности и тиме за њихову критику.

Не би било основано ову самокритичност ригорозне научне мисли изједначити са финализмом односно веровањем да човек по природи тежи да се ослободи садашњих а нарочито будућих доминација и робовања. Марксистичка политичка теорија не изједначава се са контемплативном и идеалистичком интерпретацијом историје и мисије човека. Она није патетични позив човеку да у себи нађе снаге којима ће постати нешто што је био или „надчовек“. Такво схватање повратка отуђења је супротно политичкој теорији и схватању политичких система, — концепцији човека. (4)

Политичка теорија и наука о политичком систему имају у виду историјског и друштвеног човека, стављеног у услове који му стварају средства

(3) К. Маркс, *Marginalne beleške uz Gotski program*.

(4) Енгелс је објавио један овакав модел „самокритике“ који је услов сваке научне мисли. Аутор те самокритике је сам Маркс, који истиче да у „*Капиталу*“ треба разликовати позитивне развике, с једне стране, и тенденциозне закључке, с друге стране. Само су први стварно обogaћење науке, док су други предмет сталне оцене и критике“. У том смислу Маркс каже да у прву категорију долазе поставке на основу којих „савремено друштво, посматрано с гледишта економије, је бременито једним новим друштвеним типом“, и да то значи само откривање „са друштвеног становишта, оног истог процеса еволуције који је Дарвин утврдио у домену природне историје“. Међутим, истиче Маркс, пре припада категорији, „субјективних ставова“ писца „његов закључак о томе какав је крајњи резултат савременог покрета, савремених друштвених процеса“. (Енгелс је у „*Veobachter*“-у, Штутгарт, објавио у целини ову Марксову аутокритику, в. Маркс — Енгелс, *Arhiv II*, 1927, стр. 433).

и оквире могућег развитка и напретка, могућег повratka отуђења у складу са економским, друштвеним, културним и другим променама. Али то све није обезбеђено и сигурно, већ тражи учешће човекове активности, воље и свести. Да би то постигао човек осваја, мења и преображава политику, уздижући себе и постајући свој не на стари начин, по оном што је био, враћајући се нечем што је био и што јесте — већ „враћајући“ се својој човечанској природи, која се у овом сложеном процесу друштвено-политичког покрета и промена самог човека конкретизује и добија своју људску и тиме нову садржину.

Тиме је наука о политичком систему и наука о човеку.

Др Јован Ђорђевић

RÉSUMÉ

La science du système politique

La science politique, en tant que théorie et investigation dans le domaine de la vie politique et de l'organisation politique de la société humaine, représente l'une des plus anciennes activités de l'esprit humain. Dans ce sens, on considère que la science politique est âgée exactement vingt-sing siècles. Aristote a défini la science politique comme «la science des sciences» ou comme «reine des sciences»; et aujourd'hui il y a encore dans le monde entier des politicologues qui attribuent à la science politique une telle portée et une telle importance.

Pendant très longtemps la science politique fondamentale était appelée et même aujourd'hui elle s'appelle la science de la politique ou la politique. Il en est ainsi depuis «La Politique» d'Aristote. Mais, dans le fond, Aristote avait identifié la conception de la politique avec la notion du système politique. La politique d'Aristote est la théorie relative à *l'art de gouverner*, qui a deux significations principales: celle de l'art de gouverner en tant que conception théorique fondamentale de la politique, et de l'art de gouverner en tant que système empirique et concret. Dans ce sens, la conception du système politique a dominé dans l'étude de la politique, quoique le terme même «le système politique» est de date relativement récente et il tire son origine de l'époque de la rationalisation et de la systématisation de la pratique sociale et des connaissances de l'homme.

En définissant ainsi la formation progressive de la «science relative au système politique», l'auteur étudie tout spécialement les causes et le caractère d'un phénomène qu'on peut apercevoir au cours des dernières décennies dans les travaux des politicologues, des sociologues qui se sont adonnés à la sociologie politique et des philosophes dans les pays anglosaxons, ainsi que dans un grand nombre d'autres pays occidentaux — le phénomène d'une sorte de séparation complète de la théorie et de «la science» relative au système politique et à la politique, auquel cas la science politique des pays occidentaux se concentre sur le système politique empirique. Dans les travaux des auteurs marxistes, simultanément, la théorie politique et le système politique empirique étaient réunis de manière dogmatique et formelle.

En constatant le fait qu'on examine aujourd'hui le caractère de la science relative aux systèmes politiques et qu'elle acquiert de nouvelles conditions pour sa constitution, l'auteur détermine, en premier lieu, les conceptions fondamentales dans le cadre desquelles se constitue le système politique surtout dans la science des pays occidentaux, en y exposant leur analyse et

leur critique, ensuite il a concentré une attention particulière sur le caractère théorique de la science relative au système politique. Le caractère théorique de cette science qui, selon l'auteur, représente la théorie politique de la constitution, des changements et du développement de la société politique est double. Tout d'abord, elle doit contenir la théorie politique relative aux notions et problèmes fondamentaux du système politique et de la politique. D'autre part, la science relative au système politique est une discipline théorique dans ce sens, de même que la théorie est son instrument de raisonnement et sa méthode d'analyse. Les approches théoriques de l'étude du système politique est la voie par laquelle cette science s'affranchit du positivisme avec toutes ses formes, le légalisme et le formalisme y compris.

La deuxième partie du travail est consacrée au rapport entre le système politique et le droit constitutionnel, et le système politique et la théorie générale de l'Etat. En critiquant la conception communément admise qui oppose le droit constitutionnel, en tant qu'ensemble de structures formales et de principes juridiques »formales«, au système politique en tant qu'ensemble de processus réels et de rapports politiques »véritables«, en reconnaissant la divergence qui peut exister dans chaque système constitutionnel entre les institutions prévues par la constitution et leur valeur et rôle réels, l'auteur arrive à la conclusion de l'enchaînement étroit du système politique et du droit constitutionnel. Cependant, l'objet du droit constitutionnel sont les formes constitutionnelles et juridiques, leur ensemble et rapport mutuel, et l'objet de la science relative au système politique est constitué par les formes politiques et la vie politique et leurs rapports.

En partant du fait que le rapport entre le système politique et la théorie générale de l'Etat suppose la détermination du caractère de ces disciplines scientifiques, l'auteur n'exclut pas la possibilité que dans le cadre de »la théorie générale de l'Etat« se développe plus ou moins la théorie politique toute entière. Hegel en partie et ensuite Marx ont donné leur théorie politique sous le nom de »théorie de l'Etat«. Plus tard cette sorte de théorie s'est de plus en plus restreinte et comme telle elle est aujourd'hui de plus en plus l'objet d'une critique radicale. Mais aussi sans égard à ce fait, la science relative au système politique a ses avantages théoriques et scientifiques par rapport à la théorie générale de l'Etat, même lorsqu'elle est en réalité la théorie politique. C'est pourquoi l'exposé ultérieur de l'auteur est consacré à l'analyse de ces disciplines scientifiques, avec l'affirmation simultanée de la science relative au système politique, qui est basée sur le principe que les formes politiques et les vérités qui les concernent sont en même temps particulières et spécifiques, mais de telle sorte que par elles s'exprime aussi ce qui est général, ce qui constitue le mouvement de la société et la signification de ses changements.